

З ПУНКТУ ГЛЕДЖАННЯ САНЧА ПАНСЫ

— Звычайна, калі ўспамінаецца імя Дон Кіхота, ва ўяўленні ўсплывае эпізод з ветракамі. У слаўным тым эпізодзе наш рыцар бачыцца, аднак, трохі прыдуркаватым: большасць глядзіць на яго вачыма Санча Пансы, у камічным святле. Сутнасць жа гэтай вельмі сімвалічнай і сэнна фігуры — трагічная. Яна, сутнасць, раскрываецца ў эпізодзе, дзе рыцар самотнага вобраза, кіруючыся высокімі, “донкіхоцкімі” матывамі, вызваляе катаржнікаў, крануты іх пакутамі, а тыя, атрымаўшы свабоду, бязлітасна яго збіваюць.

З ЧАГО ПАЧЫНАЮЦА ФІЛОСАФЫ

— Філасофія прыцягвала маю ўвагу яшчэ са школы. Адыходзячы ў “партызанку”, у слаўную засланаўскую брыгаду, я захапіў з сабой... томік Гегеля (хіба ж не прыкмета донкіхоцтва? — У. Т.). Прачытаць цалкам яго, аднак, не ўдалося, бо хлопцы з атрада, нагледзеўшы, што папера прыгодная на самакруткі, пачалі “чытаць” майго Гегеля з процілеглага боку, і хутка ад вялікага філосафа засталася толькі вокладка.

Магчыма, схільнасць да філасофскіх разважанняў — гэта як абсалютны слых альбо вока мастака. Я і дагэтуль успры-

жоўвацца тым, што друкавалася ў краіне, пашырыла мае гарызонты. Я ўжо бачыў абмежаванаць марксісцка-ленінскай эстэтыкі. Але я спадзяваўся, што луначы ў разрэджанай, але чыстай стратасферы філасофскіх абстракцый я застануся недаступным для ідэалагічных партыйных цэрбераў.

Нейкі час удалося пратрымацца, пішучы кнігі пра кібернетыку і законы прыгажосці, пра эстэтычныя катэгорыі і да т.п.

Але ўсё-такі дасталі і там, калі я стаў чытаць эстэтыку на беларускай мове і выступаць публічна за адраджэнне нацыянальнай культуры. Гэтага яны стрываць не маглі, і ў самы разгар так званай перабудовы мяне з філасофскага факультэта БДУ выгналі.

— як жабы ў Ніцшэ. Але ж даўно сказана: “Не хлебам адзіным жывы чалавек”.

Дый з “хлебам” у нас зараз не надта, таму што мы ў прамым і пераносным сэнсе забыліся на Бога. Вось у суседняй Расіі, здавалася б, правялі эканамічныя рэформы. І што? Краінай кіруе чыноўніцкая мафія, а народ як жыў у жабрацтве, так і цяпер жыве. Ды яшчэ і ваяваць тая мафія прыраецца ўсур’ез, як паказала чачэнская вайна. Вельмі небяспечным асабіста мне падаецца імкненне некаторых нашых палітыкаў да палітычнай інтэграцыі з Расіяй...

А карані іх і нашых праблем — у цяперашняй пачварнай бездухоўнасці і амаральнасці. Маркс назваў некалі рэлігію “опіумам для народа”, і вось цяпер наш абязбожаны, безрэлігійны народ кінуўся да рэальнага “опіуму” — да наркаманіі, п’янства, прастытуцыі і жажлівых крымінальных злачынстваў. А пра эканоміку дык і гаварыць няма чаго: тут самая цынічная і беспардонная “прыхватызацыя”, заснаваная на прынцыпе згаістычнай матэрыяльнай выгады, якая на нашых вачах зацягвае ў сваё балота і палітыку. Нездарма ж сучасную палітыку людзі называюць “бруднай справай”. А які ўзровень калісьці задаў Гегель? Дзяржаву, гэты галоўны інструмент палітыкі, ён вызначыў як “рэальнасць маральнай ідэі”.

Божа ты мой, як дакладна сфармулявана, калі падыходзіць з высокай меркай, і — як жа нам далёка да гэтага!

“Бездухоўнасць кідае выклік рыцарам высокага духу”

МАНАЛОГ ЧАЛАВЕКА, АБЦЯЖАРАНАГА ПАЎВЕКАВЫМ ВОПЫТАМ СЛУЖЭННЯ ФІЛОСОФІІ

РЫЦАРСКИ ШЧЫТ З СІМВАЛАМ ДУХОЎНАСЦІ

— Так, сучаснаму Дон Кіхоту ёсць за што ваяваць — за адраджэнне добра і таго, што мы зазем духоўнасцю — не заўсёды, праўда, дакладна разумеючы, што яна такое. А духоўнасць, можна сказаць, душа культуры народа, яго самасвядомасць, выяўленая ў рэлігіі, філасофіі, мастацтве і, вядома ж, у мове.

Эканоміку працягваючы параўнанне, належала б назваць цэлам культуры. Цэла ж без душы — гэта труп. Калі ж эканоміка амаль што мёртвая, ажывіць яе можа толькі духоўнасць. І перш за ўсё, на маю думку, рэлігія. Бо ўся наша бяда, лічу, спароджана ваяўніча-злашчым атэізмам нядаўніх часоў. Нездарма ж выдатны эканаміст Макс Вебер пераканаўча даказаў, што цяперашняе багацце Захаду, на якое мы так зайздросліва паглядаем, лічачы, што яно здабыта выключна імкненнем да асабіста-згаістычнай выгады, — дык вось, гэтае багацце было створана пераважна пад уплывам працэстанцкай этыкі. Капіталізм меў некалі свой дух! Але з канца XIX стагоддзя ён амаль што выветрыўся, застаўся адзіны прынцып — правы чалавек. Вось толькі чалавек у іх разумеецца як фізічны, цялесны індывід, якога вядома англійскі антраполог Морыс недарэмна назваў “голай малпай”. Гэта адрозні ўспамінаецца, як толькі пачынаеш глядзець па тэлевізары ўсялякія зратычныя шоу або “Плейбой” па суботах.

АЛЕ Ж У ДОН КІХОТА БЫЛА ДУЛЬСІНЯ!

— Так, і можна толькі здзіўляцца, як ён ставіўся да яе. Ён проста на яе маліўся, хоць была яна, скажам мякка, далёка не багіня. А што ж цяпер? Жаночая прыгажосць стала звычайным таварам. Асляпляльна прыгажэе жаночае цэла ўспрымаецца зараз як наш бедны замусолены “зайчык”, абсяцзены глыбокай інфляцыяй.

Жаночай прыгажосцю як навуковай праблемай у былым Саюзе першым заняўся я, і было гэта задоўга да перабудовы (так, і беларусы часам могуць быць першымі!). Падыходы да яе вырашэння былі прадстаўлены ў кнізе “Чалавек Прыгожы”. Мяне тады абвінавачвалі ў фрэйдызме ды проста пасмейваліся: сівізна, маўляў, у бараду... А з майго пункту гледжання, катастрофічнае падзенне і выраджэнне эстэтычнага густу асабліва ясна відаць у адносінах да палавых праблем. Цэла ж чалавека створана Богам, і нельга аддаваць яго ва ўжытак д’яблу.

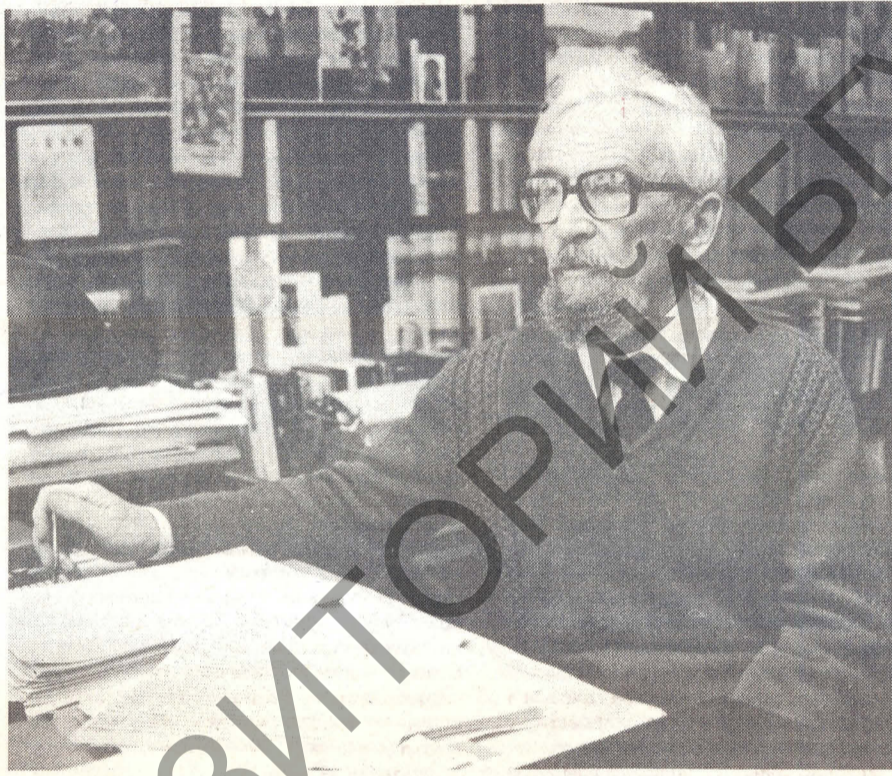
Сэнна менавіта гэта і адбываецца. Нам трэба вяртацца да духоўнасці, ды высокіх эстэтычных ідэалаў. Мы замянілі высакароднае чалавечае каханне, гэтае ўвасабленне прыгажосці, цынічным жывільным сексам, побач з якім заўсёды крочаць прастытуцыя, гвалт і ўвесь злавесны букет крымінальнасці. Гэта вам ужо зусім не ветракі. Пачвары бездухоўнасці, заваёўваючы ўсё новае чалавечыя душы, кідаюць выклік сучасным Дон Кіхотам — рыцарам Высокага Духу, вымушаюць іх узброіцца палемічна завостраным кап’ём.

Запісаў Уладзімір СТРАЦЬКОЎ.

Фота В. СТРАЦЬКОЎСКАГА

Знаёміцца:
Мікалай КРУКОЎСКІ,
прафесар Беларускага
універсітэта культуры.

Нарадзіўся ў 1923 годзе. У 1941-м добраахвотнікам пайшоў на фронт. Трапіў у Вяземскі “кацёл”. Пасля трох няўдалых спроб вырвацца аказаўся ў палоне. Тройчы збягаў, апошні раз удала. Знайшоў дарогу ў партызаны. Пасля вайны скончыў філфак БДУ, абараніў кандыдацкую па мовазнаўстве і доктарскую — па філасофіі прыгожэга. Аўтар чатырох манаграфій, у тым ліку: “Логіка красоты”. “Ното Pulcher” — Чалавек Прекрасный”. “Кибернетика и законы красоты”. Вось кароткі запіс яго выказванняў падчас гутаркі з ім. Нават калі б не было знешняга падабенства з галоўным героем Сервантэса, размову з прафесарам Крукоўскім варта было б пачаць са з’явы донкіхоцтва, бо на тое ёсць падставы.

ФІЛОСОФІЯ ЯК РАЗНАВІДНАСЦЬ ДОНКІХОЦТВА

— Філасофія, несумненна, донкіхоцкая прафесія, але я шчаслівы, што прысвяціў ёй жыццё. Філасоф рухаецца да мэтай, нябачных для большасці або ўспрымаемых як ветракі. Ва ўніверсітэцкія гады, выйшаўшы з партызанскіх лясоў, мы ўсе былі трохі Дон Кіхотамі — шчыра імкнуліся служыць народу і адраджаць спаленую вайной Беларусь. За гэтым рамантычным туманам не вельмі выразна бачыліся жудасныя прыметы тагачаснага жыцця — злавесныя Куралаты і архіпелаг ГУЛАГ.

Зараз філасофія здаецца нікому не патрэбнай, і мне часам не хочацца прызнавацца, што я філасоф. Скампраметаваная марксісцка-ленінскай псеўдафіласофіяй, яна страціла ў вачах людзей той арэол таямнічай узнёсласці, што ўпрыгожваў яе, напрыклад, у гегелеўскай часы. Аднак менавіта сэнна без філасофіі проста немагчыма зразумець, хто мы, адкуль і куды ідзем. Бо хочацца зазірнуць і за далёкі гарызонт.

Ніцшэ калісьці пісаў, што існуюць толькі дзве перспектывы — арліная і жабыная. Арл бачыць вельмі далёка, жаба ж — толькі тое, што знаходзіцца літаральна ў яе пад носам. Прыгаджаюць тут і больш знаёмыя нам вобразы — горкаўскага Сокала і Вужа. Нешта ўсе мы пачалі нагадваць вужоў, і толькі філасофія напамінае нам, што ў чалавека павінна быць гордая сакаліная постаць.

Гэта, зрэшты, добра было б ведаць і нашым палітыкам: нельга замыкацца, напрыклад, на адной эканоміцы, трэба глядзець не толькі пад ногі, але і на неба, каб не страціць тое, што дагэтуль падабаецца нам у рыцары з рамана Сервантэса і што з самых старажытных часоў завецца словам “ідэал”.

маю філасофскія сістэмы як бязгучныя сімфоніі. Спалучыўшыся з цікавасцю да музыкі і малявання, цяга да філасофіі заканамерна прывяла мяне да эстэтыкі — філасофіі прыгожэга, — якая і стала маёй асноўнай прафесіяй.

Аднак дарога да эстэтыкі была не самай прамой. Асвоіўшы з дзяцінства балалайку, гітару і мандаліну, самастойна авалодаўшы нотнай граматай, я марыў стаць музыкантам (чамусьці нават дырыжорам), удзельнічаў у музычных алімпіядах. З мандалінай і на фронт пайшоў з 1-га курса Віцебскага ветэрынарнага інстытута. Потым мне вельмі прыдалося, што з мастацтвам пазнаёміўся і прыродазнаўчыя навук пакаштаваў.

Бачу зараз сэнс і ў тым, што не адразу трапіў на філасофскі факультэт — у пасляваенным БДУ яго яшчэ не было. Скончыў філалагічны — без адзінай “чацвёркі”, купалаўскім стыпендыятам. Але ўсё ішло да таго, што трэба мне было ехаць у Баранавічы. “Не рыпайся”, мне казалі, “скажы дзякуй, што ўніверсітэт далі скончыць”. Тое, што на вайну добраахвотнікам пайшоў, у партызанскай дыверсійнай групе ваяваў, менш значыла, чым палон і тое, што я пры немцах у Беларускай народным доме ў канцэртах удзельнічаў. Бог існуе, аднак: па рэкамендацыі М. Судніка, тагачаснага выкладчыка мовазнаўства ў БДУ, Кандрат Крапіва, які быў тады дырэктарам акадэмічнага інстытута мовазнаўства, узяў мяне ў свой інстытут.

Кандыдацкую я напісаў аб уплыве рускай мовы на беларускую. Ужо і за доктарскую ўзяўся на зададзены тэму: “Узаемадзеянне блізкароднасных моў ва ўмовах развіцця сацыялізму на матэрыяле беларускай і рускай моў”. Ды толькі адчуў, што не, “патыхае” нека ад гэтага, маімі рукамі хочучы нешта нядрэбрае абгрунтаваць. І стаў я ад гэтай тэмы ўсё больш адыходзіць. Да таго ж эстэтыка, якой я займаўся “для сябе”, патрабавала ўсё большай увагі. Веданне ж замежных моў дазволіла не абмя-

ПЮПІТР ДЛЯ ФІЛОСОФСКИХ РУКАПІСАЎ

— Атрымаў я ў “партызанскі” скразное раненне левай рукі, якраз у сусцяў (было гэта ўзімку 1943-га). Так што з марамі аб музычнай кар’еры прыйшлося развітацца. Спрабаваў скрыпку і мандаліну на правую руку пераналадзіць, але — не тое. Пюпітр жа спатрэбіўся. Напішу ад рукі артыкул па эстэтыцы, пастаўлю на яго рукапіс і перадруюваю на пішучай машыны. Такое ў мяне гарманічнае спалучэнне філасофіі і мастацтва атрымоўваецца.

Толькі з музыкай я не зусім развітаўся. Калі яшчэ ў акадэміі працаваў, аднойчы ў прафкаме кіслафон убачыў і хутка яго асвоіў. Там не так важна, што адна рука амаль не згінаецца. “Чардаш” Моцці граў, “Вальс Дзюрана”, “Мроі каханья” Крэйслера.

ШТО Б СКАЗАЎ ДОН КІХОТ, ГЛЕДЗЯЧЫ НА НАШУ РЭЧАІСНАСЦЬ?

— Тут трэба Сервантэсам быць, каб на такое пытанне адказаць. Але я ведаю, што б ён зрабіў: надзеў бы свае рыцарскія даспехі і рушыў бы ў паход разам са сваім Санча Пансам... Праўда, сэнна яго збрыяносец ужо не той, і на выбарах можа, напрыклад, прагаласаваць не “за”, а “супраць” Дон Кіхота.

Многія з нас сталі такімі сапсанавымі Санча Пансамі і здрадзілі свайму рыцару. Зараз Санча Панса мог бы нават перабегчы на бок тых разбойнікаў, што білі свайго збаўцу Дон Кіхота. Увогуле, наш цяперашні “амаль-што-светапогляд” — гэта суцэльны, скажам так “санчапансізм”. Паглядзіце толькі, што пішучы нашы газеты і аб чым спрачаюцца палітыкі! Усё ў межах “бліжняга доступу” — эканоміка, улада. Хай даруюць